

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**R.P. Valerii Reginaldi Bvrgvndi Seqvani E Societ: Iesv,
Praxis Fori Poenitentialis**

Ad Directionem Confessarii, In Vsv Sacri sui muneris ...

Regnault, Valère

Mogvntiæ, 1617

Cap. 16. De tempore, ac loco, in quo facienda est restitutio,

[urn:nbn:de:hbz:466:1-78322](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-78322)

quod vrgens bonum, & maximè publicum, quid tale exigat.

221.

Dubitari tertio potest, An mortaliter peccet nec absolvendus sit qui sine rationabili causa & inuito creditore, vult debitum soluere solum per partes. Ad quod dubium Nauar. in *Enchir. cap. 17. num. 66.* ex Ariano responderet, talem mortaliter peccare nec absolvendum esse. Quod Petrus à Navarr. lib. 4. de restit. ca. 2. num. 67. adhuc aliis citatis approbat. Adde nihilominus ex communi doctrina: quod si Confessor probabiliter crederet futurum esse, vt negata dilatione eiusmodi, nunquam aut non ita vtiliter debitum restitueretur, is postea talem dilationem ei concedere de tacito consensu creditoris, cuius negotium in eo vtiliter gereret: dummodo tamen debitor ipse non habeat conscientiam, quod ea ratione obligationi suæ non satisfaciatur: in quo casu tanquam perfecterans in peccandi proposito, non esset absolvendus. Sin bona fide putet se satisfacere, quia creditorem simul se non posse soluere absque sua magna, vel suorum incommoditate, etiam si forte fallatur eo quod reuera sit tantum quædam apprensus incommoditas, fundata in turpi cupiditate eam imaginantis; videri potest quod ignorantia ipsum excuset, remoueatque obicem quem voluntas peruersa ponit ab solutione. Ad quod confirmandum idem author adfert, quod aliqui maior pars hominum esset in statu damnationis, cum pauci admodum inueniantur, qui vel testamenti impletionem, vel debiti solutionem tali prætextu non suspendant.

CAPVT XVI.

De tempore ac loco in quo facienda est restitutio.

S V M M A R I V M.

- 222 Statim facienda est restitutio: neque eam pro arbitrio differre liceat.
- 223 Quando mora in restituendo censetur contingere sufficiens ad peccatum.
- 224 Restitutionem esse statim faciendam, quomodo intelligi debeat.
- 225 Status malus nolentis restituere dum v. uis, & contenti eam in testamento suo commendare heredibus.
- 226 Quo modo debeat Confessorius procedere cum eo qui pollicitus restituere, non restituit cum potuit.
- 227 Peccatum quod committitur non restituendo, augetur toto tempore quo talis omisso continuatur.
- 228 Modi quibus eadem discontinuatur, & consequenter multiplicatur numero; quodque mora posita in illa, debeat explicari in confessionibus.
- 229 Quando anticipari possit restitutio, & quando ob recusationem creditoris, debitor maneat liber.
- 230 Vbi restituenda sit res debita ex contractu, & vbi alia que possidentur bona fide.
- 231 Cuius expensis res habita bona fide, restitui debeat.
- 232 Cum res detinetur mala fide, restituenda est sumptibus detinentis.
- 233 Quædam notanda pro praxi circa antecedentia.

222.

Quod de tempore restituendi quaeritur est, Num statim facienda sit restitutio, nec illam differre liceat. Atque teste Petro à Navarr. lib. 4. de restit. sub initium cap. quarti, factentur omnes, quod oporteat restitutionem statim facere, vel inducias obtinere à creditore: quia licet præceptum de restituendo sit affirmatiuum; habet tamen annexum negatiuum de non retinendo alienum inuito domino: prout notant Caiet. in verbo Restitutio cap. sexto, Sorus in 4. de iustitia, & iure, quæst. 6. art. 2. & qu. 7. art. 4. & Nauarr. in Enchir. 17. num. 62. & patebit ex dicendis in seq. lib. 23. in initio. Iam verò præcepta negatiua obligant, & pro semper, & ad semper (vt dici solet) ideoque & ad statim.

Quare mortale est, non restituere statim; quando restitutio sub mortali facienda fuerit, nisi legitima excusatio adsit. Id quod procedit non solum quando debita contracta sunt ex iniusta acceptione per furtum, rapinam, &c. sed etiam cum orta fuerint ex contractu licito; vt ex venditione, vel mutuo, si detur mora in restituendo: vtrobique enim eadem est ratio, prout Nauar. in seq. nu. 58. ex eo probat, quod quamuis illa duo debita, quoad originem suam differant (in vnius enim origine peccatum est, non in origine alterius) si-

millia tamen sunt, saltem in foro conscientie, quoad præsentem effectum: quandoquidem vtrobique panter est obligatio ad restitutionem.

Circa obligationem faciendi statim restitutionem notanda pro praxi.

S E C T I O. I.

Cæterum in restituendo moram dari contingit, statim ac incurta est obligatio, si ea nascatur ex delicto; si; dominus in dilatione inuitus est rationabiliter. Quod addo, quia quantumuis dominus in dilatione restitutionis facienda dissentiat; tamen si aliqua iusta de causa debeat consentire, alio elicitus dissensus iniustus, curandus non est: sed potius inuitus & rationabilis ille consensus qui adesse debet.

Si verò obligatio nascatur ex licito contractu, mora contingit statim ac transit terminus solutioni definitus; etiam si debitor admonetur à creditore: cum dies statuta interpellat pro domino ex cap. finali De locato & conducto. Quod si terminus non fuit definitus, tunc mora contingit cum dominus ipse debitum petit, non ante. Etenim quia de voluntate contrahentium sic est contractum, vt nihil conuenitum sit de tempore, restitutio differri potest vsque quo creditor petat debitum, quia vsque tunc præsumitur non esse in illius retentione inuitus. Quæ omnia de mora, expresse docet Medina in Cod. De restitut. quæst. 2. dub. 4. in fine. Cui addendum est cum Petro à Navar. in lib. 4. de restit. cap. 3. num. 12. quod si debitor vehemens vel probabiles habeat concituras, quod creditor non consentiat, vel ex obliuione quadam, aut ignorantia, vel timore, aut alia impotentia, debitum non petat; tenebitur illud ei offerre: vel rem totam significare, vt declarat quid fieri velit: alioqui contra domini voluntatem alienum retinere censetur.

Porro cum dicimus restitutionem esse statim faciendam, quo ad animi quidem præparationem aduerbium, Statim, accipiendum est mathematicè iuxta Caiet. & Sorum locis citatis: vt sensus sit statim habendum esse animum non retinendi alienum inuito domino; atque adeo paratum esse opportunitate data, restituere cuique quod suum est. Id quod esse necessarium ad excedendum à peccato constat ex regula Peccatum non remittitur, nisi restituatur ablatum De reg. iuris in 6. quandoquidem ea verificari debet, minimum in restitutione quæ sit animi præparatio. Quo ad executionem autem restitutionis, non mathematicè, sed moraliter & ciuilitè accipiendum est idem aduerbium, Statim, ita vt possit debitor expectare restituendi opportunitatem absque dolo in & fraude iuxta Caiet. & Sorum in iisdem, locis ac Nauar. in Enchir. cap. 17. nu. 55. Nec enim inquit illi, tenetur quis media nocte è lecto surgere ad restituendum debitum; quod tunc illi venit in memortiam: nec à mensa discedere, aut ab Ecclesia: sed potest in opportunum tempus differre.

Aduerte verò eum qui cum statim restituere possit, restitutionem differit in tempus mortis, vt suis heredibus eam iniungat, non esse immunem à peccato mortali, proindeque non esse absolvendum: quia cum de præsentis opportunitatem habeat nec velit per se restituere, committit iniustitiam debitum retinendo: præsertim cum doceat experientia plerumque ab hæredibus nunquam, aut tardiffimè tales restitutiones fieri, ac licet creditoribus excitari testamento occultato, aut aliter non apparente. Quæ est expressa sententia Sotini 4. de iust. & iure & Nauar. in Enchir. illius in quæst. 7. art. 4. & huius in sequen. nu. 68. atque aliorum quos refert & sequitur Petrus à Navar. in cit. lib. 4. cap. 4. num. 72. Qui ex ea inferit, quod etiam si talis rem certam & signatam ad id relinquat (nisi positum habeat restituendi statim ac potuerit (non sufficere ei ad salutem, atque adeo ipsum non mori securum, sed in statu damnationis. Vnde in seq. num. 73. commendat quod dixit Iosephus Angles: existentem in articulo mortis, qui cum possit non restituere, absolvendum non esse; etiam si promittat restitutionem: quia non præsumitur verum propositum restituendi habere si superuixerit, cum in tali periculo constitutus, non exoneret suam conscientiam, cum possit. Quia in re, vt rectè ait D. Anton. 2. par. tit. 2. cap. 1. §. 25. mira est ignorantia. Nam tales homines volunt gratiam qua spoliati sunt reddi sibi; & tamen pauperi restituere nolunt propter quod gratia ipsa priuati sunt: cum pauperem prius spoliarint tempo-

temporalis substantia, quam ipsi priuati fuerint spirituali gratia. Verum tamen negandum non est, quin si restitutio aliter fieri nequeat, quam per propositam iniunctionem factam heredibus, locus sit excusationi; cum nemo ad impossibile obligetur.

Ceterum quando quis semel cum proposito restituendi absolutus fuit ante factam actualem satisfactionem; nec satisfecit obrepta absolutione: si iterum ad confessionem accedat, etiam si propositum restituendi habeat, non est absolueendus priusquam acta restituat aut restitutionis dilationem à creditore obtineat; ex Calet. in verbo *Restitutio* cap. 6. sub finem: id quod ante eum sensit D. Antonin. in sequenti cap. 8. col. antepenult. Et probatur quia Confessarius obuiare debet peccato probabiliter futuro; cuius probabilitatis argumentum datur abunde, cum quis promissam fidem violauit. Quod tamen aduertente solum procedere, quando ille in secunda confessione posset statim restituere, neque dilatio ipsius legitime excusaretur. Quando enim Pœnitens in secunda vel tertia, confessione accedit excusatus restituere, ob aliquam ex causis de quibus dicitur in sequenti cap. 18. absolutio non est illi neganda eo quod non restituit statim; quantumcumque antea pluries iussus restituere, negligentia sua id non fecerit.

Verum tamen diligenti Confessario, si videat proficuum fore in futurum, curare esse debet aliquantulum differre absolutionem, ut talis eo timore percussus, offerente se postea restituendi commoditate, eam non negligat. Debet etiam Confessarius semper curare, ut Pœnitens, si aliquid tunc potest commodè restituere, id faciat. A hęc si idem Confessarius probabiliter credat, quod Pœnitens statim, & sine mora restituet de facto, ut credere potest quando aduertit restitutionem non fuisse, eà leuiterate qua par erat, ei iussam à præcedentibus Confessariis) videturque circumstantias adesse ex quibus merito sibi persuadeat, quod restitutus sit, non erit peccatum eidem, firmum restituendi propositum habenti, absolutionem impedire, non præmissa actuali restitutione ex Nauar. in *En. hir.* c. 17. n. 59. cui Petrus à Nauar. assentitur in *cit. c. 4. n. 78.* in eam sententiam citans Palud. & Bar. holomæum Medinam. Rationemque reddens; quia ex rei natura, non videtur ob primam negligentiam præsumendum, quod non restituerit: cum sæpius homines in vnam, aut alteram negligentiam incurrant, habentes nihilominus verum propositum faciendi quod debent. Secus est verò si multoties restituere proponens non restituit: quia tunc consi. merito potest non habere verum propositum restituendi, ut idem author notat in seq. n. 79.

Explicatio dubij. De peccato quod committitur non restituendo statim.

SECTIO II.

Dubium hic occurrit, Num is qui alienum longo tempore detinet iniuste, vnum tantum peccatum committat, an verò plura. De quo sententia est Calet. 2. 2. qu. 66. art. 3. circa solu. tertij argumenti, talem non peccare toto tempore quo non restituit, sed solum perseverare in statu peccati præteriti; toties verò de nouo peccare mortaliter, quoties de nouo elicit internum voluntatis actum, aut non restituendi rem ablatam, aut vtendi illa in præiudicium domini, aut alienandi illam, illamve consumendi.

Item quoties vel ea vtitur contra domini voluntatem, vel eam alienat, aut consumit. Attamen quia nuda etiam omisio restitutionis, eo tempore quo debet & potest quis restituere, contraria est præcepto de restituendo, seu de alieno non retinendo; nihil deest ei quominus sit peccatum, nisi in aduertentia inculpabilis excuset negligentiam. Vnde dicendum est peccatum committi contra præceptum de restituendo, non tantum quando elicitur actus internus, aut externus, quo quis alienat, aut consumit rem alienam, eave vtitur cum iniuria domini: sed etiam cum restitutio, cessante legitima excusatione voluntarie omittitur: sicut fit ab eo qui tempore opportuno, ad eam in obligatione positam aduertit, aut aduertere debet, esto nullam volitionis, aut no. litionis actum exerceat. Ratio est, quia per talem omis. sionem præceptum restituendi violatur eo tempore, pro quo obligat.

Valerij tom. 1. Pars II.

Cuiusmodi peccatum vnum numero censetur esse, quantumdiu perseverat quis in voluntaria omisione non restituendi, aduertens aut aduertere debens se teneri restituere; idque negligens. Quod verum est quantumcumque actus supra dictos, sive internos sive externos, omis. sionem ipsam comitantes, multiplicet: quoniam tales cum ea constituunt vnum numero peccatum; perinde ac cum quisensem capit & foras egressus inimicum quaerit, inuentumque interficit, vnum numero homicidium committit; per tradita à Nauar. in *En. chir.* cap. 6. n. 16.

Et verò, quia omis. sio ipsa restitutionis sæpe definit esse peccatum; sive quia definit voluntaria esse, vt potest per actum deliberatum pœnitentia, contrariamve voluntatem: sive quia ille qui tenetur restituere factus est impotens ad tunc restituendum, quod quidem sufficit ad ipsum tunc excusandum à peccato; sive quia per notabile temporis spatium, quod relinquitur prudenti determinandum ex inspectione circumstantiarum, nequiuit aduertere quod teneretur restituere, sicque excusatio fit à peccato per ignorantiam. Quia inquam hæc ita sunt; fit etiam plerumque vt tale omis. sionis peccatum discontinuetur ac denotio recurrens, ipsum multiplicetur: ita vt peccata numero distincta constituantur: non modo per internum actum voluntatis non restituendi, aut per externum vtendi re aliena in domini præiudicium; sed etiam per nudam omis. sionem restitutionis, oblara commoditate faciendi eam, nec interueniente causa legitima, quæ ab ea excuset. Cuius multiplicationis ratio in promptu est: nempe quod tunc verum sit dicere, de renotore de nouo fieri actu peccantem ex non pecc. ante actu. At non fit nisi dato peccato nouo, distinctoq; ab alio.

Itam quoad confessiones attinet: etiam si ille qui rem longo tempore detinet, vnum tantum numero peccatum commiserit, quod drat contingit, diuturna tamen illa mora restituendi, est de necessitate exprimienda in confessione: quia est circumstantia notabiliter aggravans peccatum: quæ ignorata, non intelligitur sufficienter status Pœnitentis; sicut nec si quis furatus esset decem millia aureorum, satis aperiret statum animæ suæ, dicendo se furatum esse, taciã quantitate furti: quod etiam notat Sotus in *lib. 4. De iust. & iure quæst. 7. art. 4.* Et accedit quod iniusta dilatio solutionis detur, inducat nouam obligationem restituendi: nempe resarciendi lucrum cessans, & damnum emergens ex ea creditori: de qua obligatione vt Confessarius plenè iudicat; nota debet ei esse mora facta in eadem dilacione. Aduertit verò quoad lucrum cessans, ipsum esse resarciendum, non quantum futurum erat, sed quantum spes illius valuit prudentis arbitrio, perinde ac de satis dictum est sub initium proximè præced. cap. Quæ doctrina est D. Thomæ 2. 2. quæst. 62. art. 4. cuius meminit Lud. Molina De iust. & iure tract. 2. disput. 627 num. 5.

De anticipatione restitutionis.

SECTIO III.

Occurrit adhuc aliud dubium, An si debitor anticipet solutionem; creditor teneatur illam acceptare: & an creditor possit ante terminum repetere debitum. Ad cuius priorem partem Med. Cod. De reb. restit. q. 2. dub. 4. in fine & q. 3. causa 6. Syl. & Angelus in verbo Solutio ille qu. 6. & hic n. 25. respondent: si terminus appositus sit in fauorem debitoris, hunc posse anticipare solutionem, & creditorem teneri illam acceptare.

Ad posteriorem verò partem Syluest. & Angelus ibid. respondent negatiuè, ex c. vnico. De plus petitionibus: excipientes tamen duos casus. Prior est, quando debitor venit ad inopiam: posterior quando suspectus est de fuga: tunc enim cogi potest cautionem dare, nisi tempore contractus fuerit similiter suspectus.

Adhuc aduertendum est ex Medina loco citato, quod si debitor rem determinatam & certam, creditori offerat opportunè: v. g. adueniente termino: vel statim tradendo illam, cum ex delicto debetur; creditore verò nolente accipere, ea deponatur apud fidelem custodem, aut ipse debitor agens vicem depositarij, eam fideliter referuet, non tenebitur illam restituere si res casu, aut certè sine sua lata culpa pereat. Ratio est, quia tunc debitor non est in mora: & res illa deter.

Oo

mina

minata & certa creditori ablata; tum habita est, tum etiam seruata, tanquam ad ipsum spectans: quodq; opportunè oblatam accipere noluerit, sibi debet imputare iacturam factam. Secus esset verò si res debita; vel in genere creditori ablata esset, vel non opportunè. In genere quidem: quia non est satis dicere creditori. Accipe debitum: vel veni acceptum. Ex quo enim res certa, & signata ei ablata non est, si in ea quæ danda erat, peccat: debitori peribit. Non opportunè verò, quia si ante terminum præfixum vel in loco, vel cum alia circumstantia minimè conuenienti offerat debitum accipiendum, non liberabitur debitor si res pereat: quia creditor non tenebatur sic ablatam accipere: quo fit vt rei casus non debeat ipsi imputari: nisi fortè terminus appositus esset in fauorem debitoris, quia tunc etiam ante terminum ipse dicitur opportunè offerre, vt in mutuo, & in commo.

Vbi & cuius expensis faciendâ sit restitutio.

SECTIO IV.

230. **D**E hac re dicendum est primò, illam regulam fori iudicialis, pro verissima habendam esse (vt dixit Iosephus Angles in 2. par. s. rram Theologic. De restit. art. 1. disti. 9. concl. 2.) Quod quicumq; aliquid debet ex aliquo contractu factò in loco certo, teneatur in eodem soluere nisi alius locus solutioni assignetur. Ratio est, quia contrahentes consentunt de eodem loco pacisci, nisi ob aliquam causam aliter expressè sit inter eos conuentum. Nam æqualitas retinenda in contractibus postulat, vt sicut restituendum est idem acceptum; Ita etiam restituendum sit eodem loco: secundum quem; vt res quæ datur æstimanda est, sic & res quæ restituitur, quasi substituendo vnam in locum alterius, prout fit in mutuo, venditione, & locatione.

Dicendum est secundò: quod cum aliquid restituendum est non ex delicto, nec ex præcedente aliqua mora restituendi iniusta; sed solum, quia vel inuentum est, vel casu venit ad manus possessoris; vel quia comperitur ad alium pertinere, cum antea possessum esset bona fide: tunc tibi restitui debeat, vbi ipsum est: si que is cui faciendâ est restitutio sit absens, ei significandum sit vt illud veniat acceptum; aut significet cui sit dandum quidve sit de eo faciendum, vel certè asscurandum sit, aut iudicis autoritate in depositum tradendum, quousque ille veniat; aut significet quid de sua re fieri velit: vel de nique expensis ipsius ad eam mittendum, prout videbitur magis expedire.

231. **A**tque si qui sumptus in aliquo horum præstando sunt faciendi, creditor cuius negotium agitur tenebitur illos ferre iuxta legem secundam ff. De negotiis gestis. Hinc equum tibi commodatum tenens quidem expensis tuis restituere in loco in quo ipsum accepisti; non tamen mittere eò quò fortè dominus commigravit: quia illius absentia aut longinquitas loci non est causa, ex qua tibi incumbat noua obligatio. Item rem apud te depositam tenens representare in eo loco in quo eam accepisti custodiendam; sed si nullâ tuâ culpâ latâ inde auferatur, sumptus qui faciendi sunt ad eam recuperandam, incumbunt domino quia in eo negotium illius geritur.

Iam si in talibus faciendi essent sumptus maiores quam res valeret; neque spes esset, quod res sine sumptibus seruata in loco in quo est, tandem deueniret ad manus domini; ita vt quasi ei perditâ putaretur; neque dominus significaret quid vellet de ea fieri: tunc, præsertim si parua esset, tradi posset pauperibus, aut iussum in pia opera: sicut supra de rebus incertis dictum est. Sed si aliqua spes esset non modica, quod ille ad eam locum reuertetur, aut quod significabit quid de eadem sua re fieri velit: sitque personæ talis, de qua verò similiter credatur, quod non esset contenta, vt res ea pauperibus tradatur; sanum consilium fore illam tradere alicui hospitali, vel alicui pio loco; cum onere quod si dominus veniat aut significet cui tradi debeat, teneatur restituere. Hæc doctrina est Caiet. 2. 2. quæst. 62. art. 5. & in verbo Restitutio cap. 5. Sylu. Restitutio 4. quæst. 4. Angeli Restitutio 2. num. 7. 8. 9. Medinæ Cod. De rebus restit. quæst. 2. dub. 5. Couar. ad reg. Peccatum par. 1. num. 7. Nauarr. in Enchir. cap. 17. num. 42. & 43. atque aliorum nonnullorum quos refert & sequitur Petrus à Nauarr. libro 4. De restit. cap. 3. num. 2.

Aduerte tamen, quod si possidens, postquam scitit cui res esset restituenda, eam secum detulit in alium locum, aduertens aut debens aduertere inde in ferri præiudicium domino cum sumptus ea de causa necessarii erunt ad rem suam recuperandam: tunc ipsum, tanquam eum qui tali damno causam dedit, teneri tales sumptus ferre, atque adeo rem ipsam sumptibus suis restituere, prout præcitè requiritur ad seruandum dominum indemnem. Quod si quis in ea re se bona fide, inculpateque gerat; vt quia non potuit commodè rem deponere, apud aliquem qui restituitur; sed cogatur eam auertere, eo quod ibi periclitaretur, non sumptibus ipsius, sed domini, cuius in eo negotium vtiliter gessit, faciendâ tunc est restitutio.

Aduerte etiam ex Couar. loco citato communem doctrinam Canonistarum esse, quando à loco in quo res est accepta creditor recessit manente debitore; illius non huius expensis, faciendâ esse restitutionem. Quando verò manet creditor, debitor recessit; huius non illius expensis faciendâ esse. Talemque doctrinam procedere quidem cum debitum ex licito contractu, prouenerit: quia vnus contrahentium non debet ex eo pari incommodum, ex quo alter suæ utilitati consulit. Non procedere autem cum debitum ex delicto ortum fuerit, quia non est consentaneum vt creditor damnum patiaturn recuperanda re sibi ablata iniuste: sed potius debitor, qui debet sibi imputare, quod ob suum peccatum subeat tale onus ex obligatioe iustitiæ, qua tenetur indemnem reddere eum quem damnificauit.

Aduerte terciò quod ex Iosepho Angles habet Petrus à Nauarr. in eod. cap. 3. num. 8. quod si is qui debitor est ex licito contractu, merito timeat expensas debitas non esse à creditore sibi soluendas, non teneri cum illis restitutionem facere: immo ex eodem authore in seq. num. 15. creditor nequit absq; vfura, obligare debitorem: siue ex mutuo, siue ex venditione, siue ex locatione, vt debitum transmittat suis expensis quocumque loco fuerit ab ipso repetitum. Ratio est, quia vltimum contractum, extorquet lucrosam obligationem: atque adeo habentem usurariam conditionem. Quæ cum sit periculosa in emptione census: obiter aduerte: ex vi talis contractus pensionem annuam soluendam esse, vbi est res in qua constitutus est census ipse: ibi enim proferuntur fructus in pensionem debiti. Quod si census personalis sit seu constitutus immediatè in ipso debitore, si aliud non est deductum in partem, ibi soluenda expensio, vbi idem debitor commoratur nisi tam procul discedat, vt emptori graue damnum inde oriarur in exigenda pensione sibi debita, cum quo noluisse vtquam censum eiusmodi emere.

232. **D**icendum terciò, quod cum quis teneatur ad restitutionem, eo quod rem iniuste detinuit, existendo culpabiliter in mora: nempe non soluendo creditori, cum est elapsus terminus solutioni præfixus; vel cum dominus iuste repetit; ille debeat eam restituere in loco in quo accepit, vel detinuit; vel in quo tenebatur eam soluere ante iniustam detentionem. Quod si ab eodem loco ipse discedat, vel rem debitam aliò transferat, teneatur expensis suis, in ipso priore loco eam restituere. Sin creditor ab eodem loco discesserit, debitor teneatur suis quoque expensis restituere in eo loco in quo creditor fuerit. Quæ doctrina etiam est Doctorum memoratorum in præced. nu. 231. Et ex eò confirmatur, quod dominus sine sua culpa grauari aut damnificari non debeat, ex restitutione sibi faciendâ; sed potius iniquus debitor.

233. **Q**uamquam tamen vt bene ait Medina in Cod. De rebus restit. quæst. 2. dub. 3. si creditor aliquid insumptus erat in eadem re transferenda ad locum in quo illam venditurus erat, id potest deduci. Exempli gratia: Spoliasti aliquem in itinere: auferendo triticum, aut vinum quod uehebatur ciuitatem; ita teneris illud tuis expensis in eandem ciuitatem mittere, vt deducere possis expensas quas spoliatus erat facturus in portando. Quo ad cetera verò reddere ipsam indemnem, prout lex iustitiæ exigit. Ratio est, quia ille solum teneatur hunc seruare indemnem: ita vt nullum lucrum ei cesset, aut damnum emergat ex perpetrato delicto. Id autem debitor præstat, etiam si illud quod dictum est detrahat. Quæ Medinæ doctrinam approbat Petrus à Nauarr. in eod. cap. 3. num. 6. Addens vltimè ex Sylu. verbo Restitutio 4. in fine: quod si dominus nullas expensas vel paucas facturus erat casu,

vel industria, aut amicitia alterius, nihil esse tunc deducendum: sed simpliciter, & integre soluendam esse deportationem; alioqui enim creditor innocens damnum sentiet: quia priuaretur eo quod haberet, si ei gratis aut modico pretio sua res translata esset, ut futurum erat. Quod autem ex cap. Redintegranda 3. quæst. 1. habetur, spoliatori facis esse si ad eum locum ubi damnum fecit, rem ipsam reduxerit: idem author in seq. num. 8. post eundem Medinam ait verum esse, quando dominus spoliatus rem suam non erat alio translaturus.

Cæterum pro praxi ad antedicta addenda sunt nonnulla. Primum est, Quæ debentur ex donatione, vel legato, aut testamento, ibi reddenda esse ubi fuerunt cum donaretur; nisi aliud expresse dispositum sit à donante. Extra quam dispositionem, non censetur intendisse aliud, quam vt donarius si velit accipiat sibi donatum, vel relinquat: cum ex vi donationis absolute facta, ipse donans nihil aliud intendisse videri possit. Quo fit vt donarius suis sumptibus illam recuperare debeat.

Secundum est. Quando res est restituenda expensis creditoris, eas deduci posse ex ipsa re, si nulla alia suppetat commoda via: nempe vendendo eandem; siue ex parte, vt residuum mittatur, siue ex toto, si diuidi non potest, vel utriusque, vt pretium mittatur deductis expensis.

Tertium est. Dubitantem an debeat aliquid necne, non teneri illud alteri offerre, sed posse expectare donec id ipsum illius esse certificetur, siue in iudicio, siue extra iudicium: quia in dubio melior est conditio possidentis, quod idem quoque author notat ibidem num. 10.

CAPVT XVII.

De ordine quo facienda est restitutio.

S V M M A R I V M.

- 234 Non est necessarius ordo cum debitor est soluendo omnibus creditoribus.
- 235 Alias, res aliena qua exiit apud ipsum debitorem, reddenda est soli domino.
- 236 Non esse idem dicendum de re qua emptæ est, necdum solutum est pretium, Petr. à Nauar. probabiliter docet.
- 237 Duo obseruanda ne in ea re peccetur.
- 238 Restitutio bonorum certorum proponenda est restitutioni bonorum incertorum: in hacque ordinem seruari non est necessesse.
- 239 Quæ debentur titulo gratuito, postponenda sunt in restitutione, usque debentur titulo oneroso.
- 240 Extra iam traditos casus, seruandus est ordo præscriptus lege specialis loci; aut si nulla sit, ordo iuris communis.
- 241 In quo, iis quorum res exiit eadem numero, proximè succedunt hypothecarij, deinde iis cui debetur dos, tum fiscus.
- 242 Quæ deinde alij.
- 243 Probabile esse, cum paria sunt cetera, non esse necessarium seruare ordinem inter creditores, quorum aliis debetur ex delicto, & aliis ex contractu.
- 244 Expense moderata pro funere, præferenda satisfactioni creditorum, excepto eo cuius res exiit eadem numero.
- 245 Cum plures creditores concurrunt præferendi sunt, qui secundum antedicta sunt priores iure.
- 246 Ex iis verò qui pares sunt, diligentiores in petendo.
- 247 Siquæ plures simul petant facienda est illis diuisio prorata.
- 248 An id verum sit cum alij sunt alij priores tempore.
- 249 Ordo antedictus seruandus est sub pœna peccati, quod regulariter est mortale.

234. **D**octorum de hac re differentiam, qui deinceps commemorabuntur, communis consensus est, cum debitor habet vnde soluat omnibus creditoribus, non esse necessarium, vt in restituendo seruet aliquem certum ordinem, sed id relinquit ipsius voluntati: quia ex immutatione ordinis, nullius creditorum defraudabitur eo potiori iure quod habet: nisi aliunde ipsi fiat iniuria. Cum verò non habet vnde soluat omnibus, ita vt aliqui ex creditoribus remanantur sine absque solutione: tunc necessarium esse vt consideret quo ordine,

seu cui prius, & cui posterius facienda sit restitutio: nam grauius peccaret, si tunc non seruaret debitum ordinem, faciens iniuriam iis creditoribus qui erant aliis præferendi.

Is autem ordo intelligitur ex sequentibus regulis. Prima est, recepta omnium consensu teste Sylu. Restitutio 6. quæst. 5. Res alienæ quæ extant in propria specie, id est, quæ manent eadem numero apud debitorem sunt primò omnium restituendæ propriis dominis: quocumque modo, id est, siue iuste per commodationem, depositionem, &c. siue iniuste per furtum, rapinam, &c. acceptæ fuerint. Nam cum non computentur inter bona restituendis, in quem earum dominium nunquam translaturum; illas restituendo aliis, veri domini priuarentur suis rebus iniuste.

Procedit autem hæc regula, etiam si bona sint incerta, id est, quorum certus dominus omnino ignoretur: tunc enim restituenda sunt iis quibus de præsumpta eiusdem domini voluntate debentur (pauperibus nimirum; vel Ecclesiæ iuxta tradita in præced. cap. 14. sicut communem sententiam habere notat Petrus à Nauar. lib. 4. De restit. cap. vlt. num. 5. Cui doctrinæ Cajet. in verbo Restitutio cap. 8. addit, id ipsum similiter esse intelligendum de re vendita creditò, ita vt inuenta apud debitorem, qui pretium nondum soluit, debeat venditori: quia licet dominium rei oblatum sit in emptorem; ea tamen remanet obligata solutioni, quamdiu apud ipsum perseuerat. Quod idem cum Sylu. loco cit. tanquam equitati naturali consentaneum, tenent Nau in Ench. & Med. in cit. Cod. ill. cap. 17. num. 49. & hic quæst. 2. dub. 5. dicto 3.

Sed Petrus ipse à Nauar. in sequenti numero nono & aliquot sequentibus non sine ratione contradicit. Quamuis enim æquitas naturalis ita faciendum esse postulat; & Iudex si auxilium ipsius imploreter, id iubere debeat: de iure tamen, nisi forte sit aliquod particulare alicuius loci, id non est necessarium. Nam nullum ius positium statuens tale privilegium, dicti authores pro se adferunt: & iure naturali rem creditò venditam, factâ iam emptori traditione, non esse magis obligatam venditori, quam venditam præfenti pecuniâ, Medina loco citato fatetur cogitur hac ratione: quia eo ipso, quod venditur res, & emptori traditur, siue pretium illicò reddatur, siue differatur, efficitur emptoris, & inter bona propria ipsius computari potest: nullo iure reali ad rem venditam manente in ipso venditorè; plusquam ad alia bona eiusdem emptoris. Accedit ex communi sententia, teste Nauar. in seq. num. 50. quod si res non esset eadem numero, sed alia essent loco illius, per permutationem subrogatæ, aut ex illius pretio emptæ: ea non sint obligatæ solutioni creditoris. Vnde sequitur, neque rem ipsam fuisse obligatam: quandoquidem eadem conditio; quæ esset obligata, esset pariter alia quæ per permutationem, aut venditionem in locum illius subrogatur. Accedit etiam quod par sit ratio rei, quam quis sibi emit tuâ pecuniâ, & rei quam à te emit creditò. Illa autem non est tibi obligata: Ergo nec ista. Quod verò illa non sit obligata, nihilque iuris habeas in ea, patet: quia emens, tantum sibi, non tibi eam acquisiuit: pro quo glossa finalis ad cap. Cum tu De vsuris citat aliquot leges ciuiles, inter quas est aperta lex Si ex ea Cod. De rei vindicatione: ex qua Sylu. in verbo Emptio quæst. 22. id ipsum confirmat.

Addens illud fallere in empto ex pecuniâ Ecclesiæ: quod non in ementis, sed in Ecclesiæ dominium transit, ita vt hæc possit, illud sibi vindicare, prout patet ex cap. Inquirendum De peculio Clericorum, cuius verba sunt: Inquirendum est si quis Presbyterorum de teditibus Ecclesiæ, vel oblationibus, vel votis fidelium, alieno nomine res comparauit: quia sicut nec tuo, ita nec alieno nomine Presbyter fraudem facere de Ecclesiasticis facultatibus debet; quia hoc tunc illegitimum est, & par erimini Iudæ furis: qui sacras oblationes asportabat, & furabatur. Ex quo canone, quod Sylu. loco cit. asserit, taliter emptum transire de facto in dominium Ecclesiæ, reprehenditur à Petr. à Nauar. in memorato cap. vltimo num. 16. qui vult transire tantum de iure, postque Iudicis sententiam; quia is canon non exprimit transire de facto. Reprehendit etiam in sequen. num. 17. illum; quod dixerit Clericum non posse prædium de fructibus Ecclesiæ emptum dare intinuit